

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
HUZURIDAGI ILMIY DARAJALAR BERUVCHI
DSc.03/10.12.2019.I.16.01 RAQAMLI ILMIY KENGASH

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

Qo'lyozma haqida
UDK:336.5:33M(575:1)

RAXMATOV TEMUR SOTIBOLDIYEVICH

MOLIYAVIY GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTON
TIJORAT BANKLARINING AN'ANAVIY OPERATSIYALARINI
RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
DISSERTATSIYA

Ilmiy rahbar:
i.f.n., dots. R.R. Tojiyev

TOSHKENT–2023

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
I-BOB. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI BANK TIZIMIDAGI AN’ANAVIY OPERATSIYALARNING NAZARIY VA HUQUQIY ASOSLARI.....	13
1.1. Moliyaviy globalizatsiya sharoitida tijorat banklarining an’anaviy operatsiyalarini rivojlantirish xususida ilmiy nazariy qarashlar	13
1.2. O‘zbekiston tijorat banklarining an’anaviy operatsiyalarini rivojlantirishning me’yoriy-huquqiy asoslari	22
1.3. O‘zbekiston bank tizimidagi operatsiyalarning iqtisodiy mohiyati hamda an’anaviy operatsiyalar turlari	28
I-Bob bo‘yicha xulosa	35
II-BOB. MOLIYAVIY GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA O‘ZBEKISTON TIJORAT BANKLARINING AN’ANAVIY OPERATSIYALARINI AMALGA OSHIRISH VA UNI RIVOJLANTIRISH TAHLILI	37
2.1. O‘zbekiston tijorat banklarining an’anaviy operatsiyalarining tahlili.....	37
2.2. Moliyaviy globalizatsiya sharoitida xorijiy mamlakatlar banklarida an’anaviy operatsiyalar amaliyoti va uni O‘zbekiston bank tizimi faoliyatiga qo‘llash yo‘llari.....	56
2.3. Tijorat banklarining depozit va kredit operatsiyalari.....	68
II-Bob bo‘yicha xulosa.....	85
III-BOB. O‘ZBEKISTON TIJORAT BANKLARINING AN’ANAVIY OPERATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	87
3.1. Tijorat banklarining an’anaviy operatsiyalarini rivojlantirish muammolari.....	87
3.2. Moliyaviy globalizatsiya sharoitida O‘zbekiston tijorat banklarining an’anaviy operatsiyalarini rivojlantirish bilan bog‘liq bo‘lgan muammolarni hal qilish yo‘llari.....	98
III-Bob bo‘yicha xulosa.....	107
Xulosa va takliflar.....	109
Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati.....	112
Ilovalar	123

KIRISH (falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi annotatsiyasi)

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahonda ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning hozirgi bosqichida iqtisodiy rivojlanish internet va axborot texnologiyalari (IT) yordamida raqamlashtirish hamda integratsiyalashuvi jarayonlari bilan o‘zaro uyg‘unlikda amalga oshmoqda. Bank sohasi ham shiddat bilan raqamlashtirilib, tashkiliy jihatdan butunlay yangi format, ya’ni raqamli bank xizmatlari ko‘rinishida namoyon bo‘lib, ayniqsa bu to‘lovlar xizmatida yaqqol ko‘rinmoqda. Ma’lumotlarga ko‘ra, “2019 yilda butun dunyoda 2,1 milliard iste’molchi to‘lash yoki pul yuborish uchun mobil hamyonidan foydalangan bo‘lsa, 2020 yilda elektron tijorat hajmi 5855 mlrd. AQSh dollarini, mobil chakana savdo hajmi 1120 mlrd. AQSh dollarini va raqamli tovarlar 139 mlrd. AQSh dollarini tashkil etgan”¹. Bugungi raqamli bank xizmatlariga o‘tib borayotgan talablarni imkon qadar to‘laroq qondirishda ko‘plab muammolar mavjudligi tijorat banklarining an’anaviy operatsiyalarini yanada rivojlantirishni taqozo etmoqda.

Jahonda moliyaviy globalizatsiya sharoitida tijorat banklarining an’anaviy operatsiyalarini rivojlantirishga oid ko‘plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Raqamli bank xizmatlarini ommalashtirishning innovatsion yo‘llarini joriy etish, tijorat banklar mobil ilovalari orqali mijozlarga sifatli xizmat ko‘rsatish hajmini oshirish, onlayn banklar mijozlari sonini ko‘paytirish, mamlakatlararo onlayn xizmat ko‘rsatish, bank xizmatlarini innovatsion va texnologik jihatdan takomillashtirish, bank xizmatlarini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanish kabilar bu boradagi ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo‘nalishlaridan hisoblanadi.

O‘zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning hozirgi bosqichida bank xizmatlarining sifati va ko‘lamini oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bank tizimini transformatsiyalash borasidagi islohotlarni amalga oshirishda zamonaviy, bilimli kadrlar bilan ta’minlash, bank faoliyatini zamonaviy va raqamli texnologiyalar bilan jihozlash, yangi bank xizmatlarini yo‘lga qo‘yish orqali

¹Annual report Bank of America 2021 consolidated balance sheet **www.bankofamerica.com .; Годовой отчёт по итогам 2020 года//www.cberbank.ru

islohotlar samarasini oshirish asosiy vazifalardan sanaladi. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida "2022 yilda yillik inflyatsiya darajasini 9 foizgacha va 2023 yilda 5 foiz hamda fiskal taqchillikni 3 foizgacha pasaytirish choralari ko'rib, keyinchalik inflyatsiya va Davlat budjeti taqchilligi ushbu ko'rsatkichdan oshmasligi ta'minlab borilishi, bunda, davlat ulushiga ega tijorat banklarida transformatsiya jarayonlarini yakunlab, 2026 yil yakuniga qadar bank aktivlarida xususiy sektor ulushi 60 foizgacha chiqarilishi"² belgilab berilgan. Mazkur vazifalarning samarali amalga oshirilishi o'z navbatida tijorat banklarida aholi va tadbirkorlar uchun nisbatan yuqori talab namoyon etuvchi xizmatlarning davriy monitoring asosida saralab turiluvchi to'plami (paketi)ni ishlab chiqish hamda ularni qulaylashtirilgan tariflarda taqdim qilgan holda bank yalpi daromadi tarkibida foizsiz daromadlar hajmini oshirish, an'anaviy xizmatlarni qulay shaklda taqdim etish orqali barqaror resurs manbai hisoblangan muddatli va jamg'arma depozitlar mablag'larni keng jalb qilish yo'li bilan chakana kreditlash hajmini oshirish, tijorat banklarida an'anaviy operatsiyalar rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari va muhim omillari ta'sirining ekonometrik modeliga asoslangan holda uzoq muddatli prognoz ko'rsatkichlari ishlab chiqishga yo'naltirilgan ilmiy-tadqiqot ishlarini taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida", 2022 yil 6 iyuldagi PF-165-son "2022-2026 yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida", 2020 yil 12 maydagi PF-5992-son "2020-2025-yillarda O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida", 2018 yil 9 yanvardagi PF-5296-son "O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonlari, 2018 yil 23 martdagi PQ-3620-son "Bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida", 2017 yil 12

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli farmoni. 2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida//O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent, 2022.- 4-b.